

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

ISSN: 2181-1776

Bo'riyev Hamroqul¹, Usmonova Yulduz²

¹SamDCHTI Dotsenti

²SamDCHTI Magistranti

TA'LIM TIZIMIDA INNOVATSION TEXNALOGIYALARDAN FOYDALANISH

Annotatsiya

Ta'lim - bu bilim, ko'nikma va o'rganishni osonlashtiradigan jarayon. Talabalarning muvaffaqiyati o'qituvchiga va ularni o'qitishga kiritadigan innovatsion usullarga bog'liq. Maqolada ta'limdagi innovatsion texnologiyalar va ularni ta'lim jarayoniga joriy etishning ahamiyati. Innovatsion texnologiyalardan foydalangan holda ta'lim sifatini oshirish samaradorligi tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: Ta'lim, o'qitish usullari, o'rganish, Innovatsion texnologiyalar.

Kirish. Zamonaviy dunyoda ta'lim talabalarning bilim olishida muhim rol o'ynaydi. Ta'lim nafaqat o'quvchilarni fikrlashga, balki o'qitishning innovatsion usullari orqali ularning ijodkorligini rivojlantirishga ham majbur qiladi. O'qitishdagi yangilik va ijodkorlik ham o'quvchilar, ham o'qituvchilar uchun muhim ahamiyatga ega. O'rganish ikkita muhim rol o'ynaydi, ya'ni ma'lumot yuborish va ma'lumot olish. Innovatsion usullar nafaqat ta'lim tizimini takomillashtirish, balki o'quvchilarga turli maqsadlarga erishish imkonini beradi. Ushbu maqola o'quvchilarning o'qishga bo'lgan motivatsiyasiga o'quv materiallaridan foydalanishning ta'sirini aniqlashga qaratilgan; ilmiy tushunchalarni mustahkamlash; va darsning mazmunini qo'l ostidagi materiallar bilan bog'lash qobiliyati. An'anaviy o'qitish usullari bilan bir qatorda innovation texnologiyalardan foydalangan holda dars jarayonini tashkil etish. O'quvchilarning fikrlash qobiliyatini va o'z ijodkorligini oshirish uchun mumkin bo'lgan innovatsion ta'lim usullarini taklif qiladi.

Mavzuga oid adabiyotlarning tahlili.

Mamlakatimizning taraqqiy etgan mamlakatlar qatoridan o'rin olishi uchun aholi ta'limini jadallashtirish va uning samaradorligini oshirish maqsadida o'quv jarayoni shunday tashkil

etilganki, deyarli barcha tinglovchilar o'quv jarayonida qatnashadilar, ular o'zlari bilgan va o'ylagan narsalarini tushunib, aks ettira oladilar. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev: "yana bir muammoni hal qilish o'ta muhim: bu o'qituvchilar va professorlar tarkibining professional darajasi, ularning maxsus bilimlari. Shu munosabat bilan ta'lim olish jarayonlariga, ma'naviy ma'rifat va haqiqiy qadriyatlarni shakllantirishga faol hissa qo'shadigan muhitni yaratish kerak»[2]. Hozirgi ilmiy-texnik taraqqiyot nafaqat ishlab chiqarish sohasida, balki madaniy, ijtimoiy-gumanitar bilimlar, ta'lim sohasida ham innovatsion texnologiyalarni joriy etishni taqozo etmoqda. Bugungi kunda ko'plab o'qituvchilar maktabda ta'lim samaradorligiga erishish uchun zamonaviy texnologiyalar va innovatsion o'qitish usullaridan foydalanmoqda. Bu usullar o'qitishda qo'llaniladigan faol va interaktiv shakllarni o'z ichiga oladi. Faol talabaning o'qituvchiga va u bilan birga ta'lim oladiganlarga nisbatan faol pozitsiyasini ta'minlaydi. Dars davomida ular darslik, daftar, kompyuter, ya'ni o'qitish uchun foydalaniladigan individual vositalardan foydalanadilar. Interfaol usullar tufayli boshqa talabalar bilan hamkorlikda bilimlarni samarali o'zlashtirish mavjud. Bu usullar o'qitishning jamoaviy shakllariga tegishli bo'lib, ular davomida o'quvchilar guruhi o'rganilayotgan material ustida ish olib boradi va ularning har biri bajarilgan ish uchun javobgardir. Interfaol usullar yangi materialni yuqori sifatli o'zlashtirishga yordam beradi. Bularga quyidagilar kiradi: - ijodiy xarakterdagi mashqlar; - guruh topshiriqlari; - tarbiyaviy, rolli, ishbilarmonlik o'yinlari, taqlid qilish; - darslar, ekskursiyalar; - ijodkorlar va mutaxassislar bilan dars-uchrashuvlar; - ijodiy rivojlanishga yo'naltirilgan mashg'ulotlar - ijro darslari, filmlar suratga olish, gazetalarni nashr etish; - video materiallardan foydalanish, Internet, ko'rinish; - "qaror daraxti", "aqliy hujum" usullaridan foydalangan holda murakkab savol va masalalarni yechish. Shuning uchun maktabda o'qitishning innovatsion usullari bolalarda kognitiv qiziqishni rivojlantirishga yordam beradi, o'rganilayotgan materialni tizimlashtirish va umumlashtirishga, muhokama qilish va bahslashishga o'rgatadi. Olingan bilimlarni idrok etish va qayta ishlash, talabalar ularni amaliyotda qo'llash ko'nikmalariga ega bo'ladilar, muloqot tajribasiga ega bo'ladilar. Shubhasiz, innovatsion o'qitish usullari an'anaviy usullardan afzalliklarga ega, chunki ular bolaning rivojlanishiga hissa qo'shadi, uni bilish va qaror qabul qilishda mustaqillikka o'rgatadi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" gi qarori: "har bir oliy o'quv yurti dunyoning etakchi ilmiy ta'lim muassasalari, xalqaro ta'lim standartlariga asoslangan ilg'or pedagogik texnologiyalarni, o'quv dasturlari va o'quv-uslubiy materiallarni o'quv jarayoniga keng joriy etish, yuqori malakali mutaxassislarni faol jalb etish »[3] mavzularida ta'kidlanadi. O'zbekiston Respublikasining milliy va ma'naviy-ma'rifiy rivojlanishining muvaffaqiyati – bu innovatsion pedagogik texnologiyalarni amaliyotga tatbiq etish. Bunda avtoritar pedagogikadan voz kechish va innovatsion texnologiyalarni qo'llash kerak bo'ladi.

Tadqiqot metodologiyasi.

Qadim zamonlarda o'qitishning an'anaviy yondashuvi rasmiy o'qitish usuli sifatida ko'rib chiqilgan bo'lib, u o'qituvchidan to'g'ridan-to'g'ri ma'lumotni qabul qiluvchi sifatida talabalarga etkazishni o'z ichiga oladi. O'qitishda zamonaviy AKTdan foydalanish vaqt va joy bo'ylab hamkorlik qilish va murakkab real dunyo muammolarini hal qilish kabi yuqori darajadagi ko'nikmalarni rivojlantiradi. Innovatsion usullarning mohiyati o'quv jarayonini muloqot tarzida tashkil etishdan iborat bo'lib, bu o'quvchilarga o'z fikrlarini ifoda etishga, muammoli vaziyatlarni tahlil qilishga va ularni hal etishning samarali usullarini topishga yordam beradi. Bunday usullar ta'lim darajasini oshirish, o'quvchilarni rivojlantirish,

kelajakdagi kasbiy faoliyatida qo'llaniladigan ko'nikma va malakalarni shakllantirish imkonini beradi.

Talabalarning innovatsion faoliyatini ijodiy deb baholash uchun olingan natijalar va xulosalar zarur hisoblanadi. Aksiologik yondashuv innovatsion faoliyatda yangilikni yaratish jarayoni, pedagogik qadriyatlar yig'indisi. Shu sababli, innovatsion texnologiyalarni O'zbekiston Respublikasidagi oliy va umumiy o'rta ta'limga, o'quv yurtlariga samarali joriy etishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Oliy o'quv yurtlarida innovatsion ta'lim texnologiyalarini boshqarishda o'qituvchining malakasi, ushbu o'zaro bog'liq talablar to'plami umumlashtirilgan modeli va asosiy talablarini ifoda etishi kerak;

- o'qituvchi o'qitish mahoratini, ko'nikmalarini bilishi kerak. tarbiya, tarbiyachilarning bilimlarini obyektiv baholash va boshqarish qobiliyati;
- ta'lim va tarbiya jarayonini tashkil etishda innovatsion pedagogik texnologiyalardan foydalanishni bilishi kerak;
- o'qituvchi-o'qituvchi dunyoqarashni shakllantirish va ta'lim jarayoniga yangicha yondashish uchun quyidagi sifatlarga ega bo'lishi kerak: zamonaviy ilmiy, madaniy va innovatsion texnologik rivojlanish mohiyatini chuqur anglash; dunyo va inson chuqur va keng nuqtai nazardan;
- Ta'lim jarayoniga kompyuter ta'limi va o'qitishning boshqa texnik vositalarini qo'llash;
- Internet tarmog'i haqida tushunchaga ega bo'lish va Axborot texnologiyalari tarkibini to'liq anglash, tahlil qilish ma'naviy-ma'rifiy islohotlarning mohiyati;
- innovatsion pedagogik texnologiyalarning mohiyati va tamoyillari, shuningdek uning an'anaviy ta'lim.

O'quv jarayonidagi talabalarning birgalikdagi faoliyati, o'quv materialini ishlab chiqish har bir shaxs o'ziga xos hissa qo'shishini anglatadi; bilim, g'oya va faoliyat usullari almashinuvi mavjud. Bundan tashqari, bu xayrixohlik va o'zaro qo'llab-quvvatlash muhitida ro'y beradi, bu nafaqat yangi bilimlarni olish, balki bilish faoliyatini rivojlantirishga imkon beradi, bu esa hamkorlikning yuqori shakllariga olib keladi. Bolalarning keyingi ta'limida qo'llaniladigan barcha ta'lim, rivojlantirish, tarbiyalash, ijtimoiy texnologiyalar

- bolalar faolligini uyg'otish;
- ularni ta'limning maqbul usullari bilan qurollantirish;
- ushbu faoliyatni ijodiy jarayonga etkazish;
- bolalarning mustaqilligi, faolligi va muloqotiga suyanish zarur hisoblanadi.

Bu esa yangi ta'lim texnologiyasi o'quv jarayonini tubdan o'zgartirishiga olib keladi. O'quv jarayonida yangi pedagogik texnologiyalardan keng foydalanishimizni talab etmoqda. O'zbekiston Respublikasida uzluksiz ta'lim tizimini isloh qilish kelajakda yosh avlodni yuqori kasbiy madaniyat, ijodiy va ijtimoiy faollik, ijtimoiy-siyosiy hayotda mustaqil qatnasha olish, erkin fikr yuritish qobiliyatlarini shakllantirishga yo'naltirilgan. Bu esa o'z navbatida talabalarning ilmiy bilim darajasini va faolligini kengaytirishni talab qiladi. Oliy ta'lim muassasalarida fanlarni o'qitish jarayonida talabalarning darsga nisbatan qiziqishlarini ortiradi.

Tahlil va natijalar.

Ta'lim ijtimoiy o'zgarishlar uchun juda kuchli vosita bo'lib, innovatsion o'qitish amaliyoti ta'lim sifatini oshirishning yagona yo'lidir. Ta'lim muassasalarida innovatsion usullardan foydalanish nafaqat ta'limni yaxshilash, balki ijodkorlikni rivojlantirish, odamlarning imkoniyatlarini kengaytirish, boshqaruvni kuchaytirish va mamlakat uchun inson rivojlanishi maqsadiga erishish uchun sa'y-harakatlarni kuchaytirish imkoniyatiga ega. Interfaol ta'limning mazmuni shundaki, o'quv jarayoni shunday tashkil etilganki, deyarli barcha tinglovchilar o'quv jarayonida qatnashadi. Innovatsiya (inglizcha innovation) - yangilik kiritish, yangilikdir. Jamiyat, guruhga yangi, nisbatan turg'un unsurlarni kiritib boruvchi maqsadga muvofiq o'zgarishlarni tushunadi. Raqamli texnologiyalar maktablarda o'qitish va o'qitish amaliyotini o'zgartirish va yangi ufqlarni ochish uchun ulkan imkoniyatlarga ega. Ushbu transformatsiyani amalga oshirishdagi muammo texnologik to'siqlarni engishdan ko'ra ko'proq yangi turdagi ta'limni birlashtirishdan iborat.

Raqamli texnologiyalar quyidagilarni osonlashtirishi mumkin:

- yuqori darajadagi fikrlash ko'nikmalarini va kontseptual tushunchalarni takomillashtiradigan va ko'p hollarda talabalarning ijodkorligi, xayoloti va muammolarini yaxshilaydigan o'yin, onlayn laboratoriyalar va real vaqtni baholashga asoslangan innovatsion pedagogik modellar.
- tajribali o'rganish uchun nisbatan arzon narxlardagi egiluvchanlikni ta'minlaydigan masofaviy yoki virtual onlayn laboratoriyalar kabi simulyatsiyalar
- Xalqaro hamkorlik, geografiya to'siqlarini bartaraf etish va rasmiy dars soatlari. Bular talabalarga boshqa madaniyatlar to'g'risida tushuncha beradi va ko'p madaniyatli aloqalarni boshdan kechiradi va bugungi professional muhitning hamkorlikdagi xususiyatini yaqindan taqlid qiladi.
- Haqiqiy vaqtda shakllantiruvchi baholash va ko'nikmalarga asoslangan baholash, bu o'qituvchilarga talabalarning bilimlarini yuzaga kelishiga qarab amalga oshirishga imkon beradi va shunga mos ravishda o'zlarining darslarini moslashtiradi. Bundan tashqari, ko'proq o'quvchilarning sinf muhokamalarida faol ishtirok etishi mumkin. Texnologiyalarni qo'llab-quvvatlaydigan baholash mahoratni rivojlantirishni texnologiya imkon qadar keng qamrovli ravishda kuzatib borishga imkon beradi.
- Elektron o'qitish, ochiq o'quv resurslari va ommaviy onlayn kurslar, asosan, avtonom o'quvchilarga yo'naltirilgan. Yaxshiyamki, ilm-fanni o'rganishdagi yutuqlar odamlarning qanday qilib o'rganishi haqida yangi tushunchalarni taqdim etdi.

Texnologiya ushbu tushunchalar asosida o'quv tajribalarini qayta tasavvur qilishning kuchli vositasi bo'lishi mumkin. Tarixiy ravishda o'quvchining ta'lim olish imkoniyatlari devorlar ichidagi manbalar bilan cheklangan. Texnologiyalar asosida o'qitish o'quvchilarga o'z jamoalaridan boshlab dunyoning istalgan nuqtasida resurslardan foydalanish va tajribaga ega bo'lish imkoniyatini beradi. Masalan: Internetga yuqori tezlikda ulanishda, informatika fanini o'rganishga qiziquvchi talaba, onlayn ravishda byudjeti kam bo'lgan maktabda yoki kursni o'qitish uchun tegishli ko'nikmalarga ega bo'lgan a'zosi bo'lishi mumkin. Ulanish imkoniyati bo'lgan, ammo mustahkam ilmiy asoslari bo'lmagan maktab o'z o'quvchilariga virtual kimyo, biologiya, anatomiya va fizika laboratoriyalarini taklif qilishi mumkin - bu tengdoshlarnikiga o'xshash tajribalarni taklif qiladi. Ijodiy yozish, musiqa yoki media ishlab chiqarish bilan shug'ullanadigan talabalar o'z ishlarini keng auditoriya regariga nashr

etishlari mumkin. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o'qituvchiga didaktik materialni diversifikatsiya qilish imkonini beradi, o'quvchining muvaffaqiyatidan qat'i nazar, butun sinfning yuz foiz e'tiboriga erishishga imkon beradi. Masalan, o'qituvchi tomonidan ekranda ko'rsatilgan vazifalar o'quvchining darslikda tushuntirilishi qiyin bo'lgan har qanday mavzuni abstraktsiya qilishga yordam beradi. Ta'limdagi innovatsion texnologiyalar sog'lig'ida muammolar bo'lgan talabalar uchun muhim rol o'ynaydi. Endi ular masofaviy ta'lim orqali fan fanlari bo'yicha bilim olishlari mumkin. Lekin nafaqat axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini joriy etish o'quv jarayonining rivojlanishini belgilab beradi. Bu texnologiyalar ham samarali mehnat va ishlab chiqarish faoliyatida muvaffaqiyatga olib keladi.

Xulosa.

O'quv jarayoniga innovatsion yondashuvni qo'llashda o'quv jarayonining barcha asosiy xususiyatlari o'zgarishlarga duch keldi. Hozirgi vaqtda asosiy e'tibor o'qituvchi shaxsidan o'quvchilarning shaxsiyatiga ko'chdi va ta'lim jarayonining asosiy maqsadi tashqi dunyo o'zgarishlariga moslasha oladigan ko'p qirrali shaxsni tarbiyalashdir. Aytishimiz mumkinki, vaqt, shu jumladan ta'lim jarayoni ham to'xtamaydi. Yangi vaqt yangi qoidalarni talab qiladi, yangi ta'lim dasturlari maktab hayotiga innovatsion texnologiyalarni joriy etishga yordam beradi. Zamonaviy ta'lim bir joyda turmaydi, u oldinga intilmoqda va insoniyatning vujudga kelayotgan ehtiyojlarini to'liq qondirish uchun zamon bilan hamnafas bo'lishi kerak. O'quv jarayoni tubdan o'zgarimoqda va o'zining ustuvor yo'nalishlarini o'zgartirmoqda: endi o'qituvchi oldida dars berish emas, balki talabalar uchun fanlarni mustaqil o'rganish va ularning ijodiy salohiyatini ochish imkoniyati amalga oshiriladigan muhitni yaratish vazifasi turibdi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari allaqachon har bir darsning ajralmas qismiga aylangan bo'lib, o'qituvchi zamonaviy fan va texnika yutuqlarini o'z faoliyatida qo'llaydigan yuqori malakali xodimdir. Hozirgi vaqtda ta'limning asosiy maqsadi - o'zini tez yo'naltiradigan va atrofdagi o'zgarishlarga moslashadigan shaxsni shakllantirish. Darsda o'qitishning yangi shakllaridan foydalanish bir qator muammolarni hal qilish imkonini beradi: o'quvchilarda faol fuqarolik pozitsiyasini shakllantirish; ta'lim jarayoni sub'ektlarining o'zaro ta'sirining xarakterini o'zgartirish (talaba va o'qituvchi xodimlar deb hisoblanadi); talabalarning motivatsion komponentini oshirish. Innovatsion texnologiyalarga ehtiyoj inkor etilmaydi. Ulardan foydalanish darslari yanada qiziqarli va yorqinroq bo'ladi. Talabalar ma'lum ta'lim natijalariga erishishdan manfaatdor, bu esa pirovardida ta'lim sifatini oshirishga yordam beradi.

Adabiyotlar ro'yxati.

1. Mirziyoyev Sh. "Tanqidiy tahlil, qat'iy intizom protseduralar va shaxsiy javobgarlik kundalik bo'lishi kerak har bir rahbar faoliyatining qoidasi". –Toshkent, 2017.–45-bet.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti qarori. "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida" PQ-2909 20.04.2017
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Qarori "Oliy ta'lim muassasalarini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida ta'lim tizimi". "Xalqso'zi" gazetasi. 2017 yil, 21 Aprel, No 79 (6773) 4.
4. Andreev V.I. Pedagogika: ijodiy o'zini o'zi rivojlantirish bo'yicha o'quv kursi / V.I. Andreev. - Qozon, 2000 yil - 1240-441.№4, 2004 y - pedagogik innovatsiya: obyekt, mavzu va asosiy tushunchalar - p. 12-14.

5. Kasb ta'limi № 4 2004: Davriy nashr / N.I. Kostyo - boshlang'ich kasb-hunar ta'limi tashkil etishning yangi printsiplari.
6. Kasb ta'limi № 1 2006: Vasiy nashr / V.G. Kazaklar - Yangi vaqt - yangi kasb ta'limi texnologiyalari – p.12.
7. Kasb ta'limi №4 2006: Vasiy nashr / G.A. Balcherin - bu ta'limni rivojlantirish bo'yicha federal maqsadli dastur: kelajak uchun innovatsion echimlar – p.14-15.
8. N.N. Azizxo'jayeva. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. Toshkent -2006 yil.